

BIOTSKA RAZNOVRSTNOST, NARAVA IN TLA

Konferenca Združenih narodov o okolju in razvoju iz leta 1992 je bila zaradi sprejetja Konvencije o biološki raznovrstnosti pomemben korak naprej k ohranitvi biotske raznovrstnosti in varstvu narave. Evropska unija se je leta 2011 zavezala, da bo do leta 2020 na svojem območju ustavila izgubo biotske raznovrstnosti in slabšanje ekosistemskih storitev. Izpolniti pa je treba še druge cilje, določene v direktivi o habitatih ali konvenciji o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES). Od leta 1992 dalje je finančni instrument LIFE najpomembnejši instrument za varstvo biotske raznovrstnosti v EU.

PRAVNA PODLAGA

Členi 3, 11 in 191 do 193 Pogodbe o delovanju Evropske unije.

DOSEŽKI

EU ima pomembno mednarodno vlogo pri iskanju rešitev za težave, kot so izgubljanje biotske raznovrstnosti, podnebne spremembe in uničevanje tropskih deževnih pragozdov. Konferenca Združenih narodov o okolju in razvoju, ki je potekala leta 1992 v Riu de Janeiru, je privedla do sprejetja okvirne konvencije o podnebnih spremembah, konvencije o biološki raznovrstnosti, deklaracije iz Ria, izjave o gozdnih načelih ter programa Agenda 21. Na vrhunskem srečanju v Göteborgu leta 2001 se je EU dogovorila, da bo do leta 2010 zaustavila izgubljanje biotske raznovrstnosti ter obnovila habitate in ekosisteme. Generalna skupščina Združenih narodov je leto 2010 razglasila za leto biotske raznovrstnosti. A kot je navedeno v tretji napovedi o svetovni biotski raznovrstnosti, ki jo je pripravil sekretariat konvencije o biotski raznovrstnosti, cilj biotske raznovrstnosti za leto 2010 ni bil dosežen. Konferenca pogodbenic konvencije o biološki raznovrstnosti je na zasedanju v Nagoji (Japonska) oktobra 2010 sprejela revidiran strateški načrt, ki vključuje nove cilje o biotski raznovrstnosti za obdobje po letu 2010. Njegov namen je sprejeti učinkovite in nujne ukrepe za zaustavitev izgubljanja biotske raznovrstnosti ter s tem zagotoviti, da bodo ekosistemi do leta 2020 odporni in še naprej sposobni zagotavljati osnovne storitve, kar bo ohranilo raznolikost življenjskih oblik na planetu. Bistveni dosežek konference pogodbenic konvencije o biološki raznovrstnosti v Nagoji je bilo sprejetje Nagojskega protokola o dostopu in delitvi koristi. Eden od treh ciljev te konvencije, ki določa pravila glede delitve rezultatov raziskav in komercialnih koristi, je poštena in pravična delitev koristi, ki izhajajo iz uporabe genskih virov.

A. Akcijski načrti za biotsko raznovrstnost

Maja 2006 je Komisija sprejela sporočilo z naslovom Zaustavitev izgube biotske raznovrstnosti do leta 2010 in pozneje – Ohranjanje storitev ekosistemov za blaginjo ljudi, ki je vsebovalo akcijski načrt EU za doseganje potrebne zaščite biotske raznovrstnosti. Komisija je leta 2008 objavila vmesno poročilo o izvajanju akcijskega načrta, v katerem je ugotovila, da EU cilja zaustavitve zmanjševanja biotske raznovrstnosti do leta 2010 verjetno ne bo uspela doseči.

Komisija je junija 2011 sprejela novo strategijo za doseganje cilja, ki ga je marca 2010 zastavil Svet za okolje, in sicer „zaustaviti izgubo biotske raznovrstnosti in slabšanje ekosistemskih storitev v EU do leta 2020 in jih, kolikor je mogoče, obnoviti, ter obenem povečati prispevek EU k preprečevanju svetovne izgube biotske raznovrstnosti“. V novi strategiji EU za biotsko raznovrstnost do leta 2020 je poleg ciljev za leto 2020 opredeljena vizija za leto 2050, ki se glasi: „Do leta 2050 so biotska raznolikost Evropske unije ter ekosistemske storitve, ki jih zagotavlja, tj. njen naravni kapital, zavarovane, ocenjene in na primeren način obnovljene zaradi lastne vrednosti biotske raznovrstnosti in zaradi njene nepogrešljivosti za človekovo blaginjo in gospodarsko uspešnost ter tako, da se bomo izognili uničujočim spremembam, povezanim z izgubo biotske raznovrstnosti.“ Svet je decembra 2011 potrdil strategijo EU za biotsko raznovrstnost do leta 2020 in njenih šest ciljev: celovito izvajanje naravovarstvene zakonodaje EU za zaščito biotske raznovrstnosti, boljša zaščita ekosistemov in uporaba zelene infrastrukture v večji meri, več trajnostnega kmetijstva in gozdarstva, boljše upravljanje staležev rib, strožji nadzor invazivnih tujerodnih vrst in večji prispevek EU k zaustavitvi svetovne izgube biotske raznovrstnosti.

B. Mednarodne konvencije za varstvo rastlinskih in živalskih vrst

Program Združenih narodov za okolje ocenjuje, da je z ozemelj nekaterih evropskih držav popolnoma izginilo že do 24 % vrst, ki pripadajo na primer skupinam metuljev, ptic in sesalcev. Po podatkih, ki jih je objavila Mednarodna zveza za ohranjanje narave, je od leta 2007 v Evropi ogroženih 23 % dvoživk, 19 % plazilcev, 15 % sesalcev in 13 % ptic. Evropska unija je podpisnica naslednjih konvencij: ramsarske konvencije o zaščiti mokrišč (1971), konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (marec 1973), benske konvencije o varstvu selitvenih vrst prostoživečih živali (junij 1979), bernske konvencije o varstvu prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov (1982), konvencije o ohranjanju biotske raznovrstnosti iz Ria de Janeira (1992) in regionalnih konvencij: helsinške konvencije o Baltskem morju (1974), barcelonske konvencije o Sredozemskem morju (1976) in konvencije o varstvu Alp (1991).

C. Finančni instrumenti

Od leta 1992 je program LIFE finančni instrument EU za okolje. Ohranitev narave in biotska raznovrstnost sta bila vključena v podprograme za štiri že zaključene faze. Komisija upravlja program LIFE, v okviru katerega se podpirajo projekti v državah članicah in državah, ki niso članice EU. Decembra 2013 je bila objavljena peta faza (LIFE 2014–2020, Uredba (EU) št. 1293/2013), ki vsebuje dva podprograma, in sicer za podnebne spremembe in okolje. Za področje narave in biotske raznovrstnosti, ki sodita v podprogram za okolje, je na voljo proračun v višini 1.155 milijonov EUR, skupni proračun programa LIFE 2014–2020 pa znaša 3.456 milijonov EUR. V okviru kmetijskih in ribiških politik, kohezijskih in strukturnih skladov in večletnih raziskovalnih programov so bile sprejete še druge možnosti financiranja v podporo biotski raznovrstnosti. V obdobju 2010–2011 sta se v okviru prostovoljne sheme za biotsko raznovrstnost in ekosistemske storitve na evropskih čezmorskih ozemljih začela prva dva razpisa.

CILJI

A. Ohranjanje naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst

Direktiva o habitatih (Direktiva 92/43 o ohranjanju naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst, spremenjena z Direktivo 97/62) je vzpostavila evropsko omrežje Natura 2000. Ta zajema „območja v interesu Skupnosti/posebna ohranitvena območja“, ki jih določijo države članice, ter „posebna območja varstva“, razvrščena v skladu z Direktivo 79/409/

EGS o ohranjanju prostoživečih ptic. S skupno površino več kot 850.000 km² je to največje usklajeno omrežje zaščitenih območij na svetu. Cilj direktive o habitatih je predvsem spodbujati ohranjanje biotske raznovrstnosti, hkrati pa upoštevati gospodarske, socialne, kulturne in regionalne zahteve. Direktiva o pticah zajema varstvo, upravljanje in nadzor (prostoživečih) ptic, pa tudi pravila za trajnostni lov.

B. Invazivne tujerodne vrste

Eden od šestih ciljev strategije EU za biotsko raznovrstnost do leta 2020 je strožji nadzor invazivnih tujerodnih vrst. Te vsako leto v EU povzročijo škodo v višini več milijard EUR, ki pa se ne nanaša le na ekosisteme, temveč tudi na kmetijske rastline in rejne živali. Invazivne tujerodne vrste so namreč moteče za lokalno ekologijo in vplivajo na zdravje ljudi. Parlament je aprila 2014 v prvi obravnavi sprejel stališče o predlogu uredbe o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst na podlagi besedila, dogovorjenega s Svetom. Z uredbo se skuša – s preprečevanjem, zgodnjim opozarjanjem in hitrim ukrepanjem – zaščititi biotsko raznovrstnost domorodnih vrst ter čim bolj zmanjšati in omiliti vliv invazivnih tujerodnih vrst na zdravje ljudi in gospodarstvo. Kar pomeni, da bodo morale države članice vzpostaviti sisteme nadzora in akcijske načrte.

C. Dostop in delitev koristi

Po sprejetju nagojskega protokola o dostopu in delitvi koristi je Komisija oktobra 2012 podala predlog, da bi določili zavezujoče zahteve za dostop do genskih virov v državi izvora in zagotovili pošteno in pravično delitev koristi, ki izhajajo iz njihove uporabe. Po dogovoru med Parlamentom in Svetom je bilo aprila 2014 sprejeto končno besedilo. Na podlagi sprejete uredbe se lahko genski viri in z njimi povezano tradicionalno znanje prenašajo in uporabljajo v skladu s pogoji, dogovorjenimi med uporabniki (podjetja, zasebni zbiratelji in ustanove) in organi države izvora.

D. Izkoriščanje prostoživečih rastlinskih in živalskih vrst ter trgovina z njimi

Leta 1975 je začela veljati konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, ki ureja mednarodno trgovino, zlasti (ponovni) izvoz in uvoz živih in mrtvih živali in rastlin ter njihovih delov in izdelkov iz njih, kar temelji na sistemu dovoljenj in potrdil. Osnovna Uredba (ES) št. 338/97 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst z zakonsko ureditvijo trgovine z njimi uveljavlja cilje, načela in določbe konvencije CITES v pravu EU. Junija 2009 je začela veljati Uredba (ES) št. 398/09 (o spremembi Uredbe (ES) št. 338/97 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst). Uredba (ES) št. 348/81, kar zadeva varstvo morskih živalskih vrst, določa skupna pravila za uvoz kitov ali proizvodov iz kitov in delfinov, Sklep 1999/337/ES o podpisu Sporazuma o mednarodnem programu za ohranjanje delfinov s strani Evropske unije pa prispeva k zniževanju naključne smrtnosti delfinov pri ribolovu tunov. Direktiva 83/129/EGS, katere uporaba se je z Direktivo 89/370/EGS podaljšala za nedoločen čas, prepoveduje uvoz izdelkov iz tjujnih mladičev v EU, z Uredbo (ES) št. 1007/09 pa so bili uvedeni še strožji pogoji za uvoz izdelkov iz tjujnjev. Svet je leta 1991 sprejel uredbo o pasteh stopalkah (Uredba Sveta (ES) št. 3254/91), ki prepoveduje njihovo uporabo ter uvoz kožuhov in izdelkov iz nekaterih prostoživečih živalskih vrst iz držav, ki dovoljujejo uporabo stopalk ali načine lova s pastmi. Odločba Komisije 98/596/ES dovoljuje uvoz krzna iz Kanade, Rusije in ZDA v EU kot rezultat zaveze teh držav, da bodo izvajale standarde humanega lova s pastmi. Pravila in smernice za trajnostni lov (prostoživečih) ptic vsebuje direktiva o pticah.

E. Biotska raznovrstnost, povezana z dobrim počutjem živali

Direktiva 1999/22 določa minimalne standarde za nastanitev in oskrbo živali v živalskih vrtovih ter krepí vlogo živalskih vrtov pri ohranjanju biotske raznovrstnosti, ohranja pa tudi njihovo vlogo pri izobraževanju in raziskavah. Komisija je sprejela akcijski načrt za zaščito in dobro počutje živali 2006–2010 ([COM\(2006\)0013](#)), ki podpira načelo treh R-jev (Replacement, Reduction, Refinement), tj. nadomestitev, zmanjšanje in izboljšanje uporabe živali za raziskave. Direktiva 2010/63/EU o zaščiti živali, ki se uporabljajo v znanstvene namene (ki razveljavlja Direktivo 86/609), temelji na načelu treh R-jev in je začela veljati 1. januarja 2013.

F. Morska biotska raznovrstnost

Morska biotska raznovrstnost spada v področje uporabe akcijskih načrtov biotske raznovrstnosti za naravne vire in ribištvo. Pregled strategije EU za biotsko raznovrstnost poudarja pomen „dobrega ekološkega stanja“ morij in obalnih območij za spodbujanje biotske raznovrstnosti. Poleg tega je v morski strategiji EU iz leta 2002 ([COM\(2002\)0539](#)) predlagan ekosistemski pristop, da se zagotovita ohranjanje in trajnostna uporaba biotske raznovrstnosti. Komisija je leta 2005 v skladu z določbami šestega okoljskega akcijskega programa predlagala tematsko strategijo za varstvo in ohranjanje morskega okolja. Naslednja tematska strategija, direktiva o morski strategiji (2008/56/ES), je začela veljati julija 2008. Njen namen je bil do leta 2020 zagotoviti dobro stanje morskih voda EU in zaščititi osnovo virov, od katere so odvisne gospodarske in socialne dejavnosti, povezane z morjem.

G. Gozdovi

Gozdovi pokrivajo skoraj 30 % površine omrežja Natura 2000. Varstvu gozdov je namenjenih več ukrepov. Uredbi 3528/86 in 2158/92 o varstvu gozdov EU pred onesnaženostjo in požari, ki sta prenehali veljati leta 2002, sta bili vključeni v Uredbo (ES) št. 2152/2003 (Forest Focus). Z Uredbo Sveta 1615/89 je bil vzpostavljen evropski gozdarski informacijski in komunikacijski sistem za gozdarski sektor. Resolucija Sveta z dne 15. decembra 1998 o gozdarski strategiji za EU je vzpostavila okvir na področju gozdov za podporo trajnostnemu gospodarjenju z gozdovi. Junija 2006 je bilo sprejeto sporočilo o akcijskem načrtu EU za gozdove ([COM\(2006\)0302](#)). Evropski parlament je julija 2010 podprl predlog Komisije o preprečitvi dajanja nezakonito posekanega lesa ali lesnih izdelkov v promet v EU ter sporočilo Komisije o ukrepih za zmanjšanje krčenja gozdov, ki sta začela veljati leta 2012.

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Parlament je septembra 2010 sprejel resolucijo o izvajanju zakonodaje s področja ohranjanja biotske raznovrstnosti z vidika cilja po letu 2010. Izrazil je globoko zaskrbljenost nad pomanjkanjem občutka za nujnost preprečevanja izgube biotske raznovrstnosti v mednarodnem političnem programu ter pozval k boljšemu upravljanju biotske raznovrstnosti v notranjih in zunanjih odnosih.

Institucije EU so v obdobju 2015–2016 obravnavale težave za zdravje rastlin zaradi pritoka škodljivcev. Parlament se je zavzel: za ocenjevalni mehanizem, s katerim bi ugotovili, katere rastline in proizvodi iz tretjih držav verjetno povzročajo tveganja, in za dodelitev pooblastila Komisiji, da prepove njihov vnos v EU, za razširitev zahteve za fitosanitarno spričevalo, za razširitev sistema za rastlinske potne liste na vse premike rastlin za saditev v EU, za obveznost držav članic, da uvedejo večletne raziskovalne programe za odkrivanje in izkoreninjenje ter za posodobljena pravila, s katerimi bi zagotovili, da bodo pridelovalci upravičeni do nadomestila.

Komisija je v začetku leta 2016 začela akcijski načrt proti nedovoljeni trgovini s prostoživečimi rastlinskimi in živalskimi vrstami, ki ga morajo EU in države članice izvesti do leta 2020.

Parlament je oktobra 2016 v odboru sprejel samoiniciativno poročilo v odgovor na ta akcijski načrt, katerega cilj je zaježiti organizirani in uničujoč kriminal, ki ogroža biotsko raznovrstnost, saj je veliko vrst zaradi tega kriminala tik pred izumrtjem. Akcijski načrt določa naslednje tri prednostne naloge: preprečevanje, izvrševanje in sodelovanje. Zagotovil naj bi učinkovito izvajanje in izvrševanje veljavnih pravil. V njem je bil poudarjen pomen globalnega sodelovanja med izvornimi, tranzitnimi in namembnimi državami. Poročilo naj bi bilo sprejeto na plenarnem zasedanju do konca leta 2016.

Parlament je jeseni 2016 sprejel resolucijo, s katero je nasprotoval odobritvi gensko spremenjenih organizmov – koroze itd. – s strani Komisije in se zavzemal za olajšanje prepovedi gojenja teh organizmov v državah članicah v skladu s cilji zaščite biotske raznovrstnosti, narave in tal.

Oktobra 2016 je ratificiral globalni dogovor, dosežen v okviru konference COP21 decembra 2015 v Parizu, za blaženje posledic podnebnih sprememb, ki naj bi pozitivno vplival na ohranjanje biotske raznovrstnosti v naslednjih desetletjih.

[Marcelo Sosa-Iudicissa / Lorenzo Vicario](#)
11/2017